

פירוש שיר השירים

(מהדורא ראשונה)

לרבי אברהם בן מאיר אבן עזרא הספרדי

הוציא לאור

הינרי יוחנן מאתיאוס

בדפוס קלארינדון

אוקספורד תרל"ד לפ"ק

פירוש שיר השירים להראב"ע

בשם מניד מִיִּשְׂרָאֵל. אהל לכתוב פי שיר השירים:
 אני אל אל אדרש. ואודנו בראש. במרם שאפרש. דברים הישרים:
 לפנים בפדחתו. בנו החכים אותו. ומימינו דתו. שמורה לדורים:
 ורוח חן העיר. לבנימין צעיר. ועל ילדי העיר. ימין שכלו הרים:
 למעלת הוד יעל. כנבר הוקם על. לזאת חקתי על. שמו שיר השירים:

נאום אברהם הכפרדי	אפרש הספר בכל מאדי:
על פי אשר חשיג ידי	אם יהיה אלהים עמדי:
ולהיותי ברכיו תמים	בארחותי שלש פעמים:
בפעם הא' אגלה	כל מלח צפונת:
ובשנית אודיע משפטו	על דרך פשוטו:
ובשלישית יהיה מפורש	על נתיבות המדרש:

[הפעם הראשונה]

נשיקה בלי אות סבריל בין הדבקים היא בפה כמו יסקני
 ובאות למ"ד ביד או בכתף או בלחי כמו אשקה נא (לאבי
 ולאמי) וישק יעקב לרחל: דודק. נמצא לשון יחיד דודי כמו הולך

* This set of lines is peculiar to Paris MS.
 * P. השנית. * P. הפעם. * בארחותי P.
 * O. continues דרך. * O. continues למד.
 * ידלי MS. * תמיד O. * והשלישית P.

פירוש שיר השירים

לרודי (למישרים) והוא שם ופעם תאר השם כמו שירת דודי ואם
אחד מתנאני שהוא הריר שתחת הלשון מטעם לכה נרוח דודים:
תורק. לשון נקבה (לשמן ואם לא ימצא כמוהו כמו בית שהוא לשון
זכר ובמקום אחרי לשון נקבה) כמו כי שחת אל מות ביתה וכן מלת
שאל: נזכרה. יש אומרים (שהיא) מן אזכרתה ריח קטרת וכמהו
זכרו כין לבנות: מישרים. הנכון שהוא תאר היין כמו הולך לרודי
למישרים יתהלך במישרים ומ"ם סין מדכד עצמו ואחר עמו כמו
יעשה תפצו [ב]בל [חרעו בשדים]: ונאזה. כמו יפה כמו לא נאזה
לכסיל הענוג לא יאות לו ו[ה]נו"ן לבנין נפעלי [כמו וכל נעשה
במרחשת]: שחרחרת. בא הנפל לגרוע ולא להוסיף כמו אדמדמת
שהוא מעט אדום: שיזופתני. השי"ן הראשון (ב)מקום אשר כמו
שבשפלנו זכר לנו ומעמו גילתני [כמו] לא שזפתו עין איה: נחר
כי הנו"ן נוסף לבנין נפעל כמו נלחמו בי מן לחרחר ריב [וכמהו
יחר אפו]: נוסרה. שומרת שם התאר: איכה תרעה. י"א [שענינו
שאלת מקום כענין איכה הם] כמעט איפה: שלמה. השי"ן (ב)מקום
אשר כשי"ן שאתה מדבר עמי: כעמיה. י"א מדלגת ואם כי כן
ועם העם וי"א נכלמת¹⁰ כמו על שפם יעמה וחנכת בעיני שהוא
מן¹¹ תוסך עמה כבגד יעמה: בעקבי הצאן. (סימני פסיעות הצאן)
כמו תקבותך לא נודעו: גריותך. נרי בלי¹² עוים הוא כל קמן
בבהמה המהורה: לסוסתי. הי"ד יתדה¹³ כמו מלאתי משפט [אוהבתי
לחש]: דמיתך. המשלתך כמו ואל מי תדמיק אל: בתורים. י"א
שורח¹⁴ נומי (ה)אזן ומצחת הזב וי"א צזרים ואם שזא מן¹⁵ תאר

* P. לין O.
 * P. המועל P.
 בלא O.¹¹ כמו O.¹²
 * P. נאזה P.
 * O. continues י"א מן O.
 * O. כבוד O.
 * O. כמו O.¹⁰ נמלכת P.¹⁰
 * O. סין O.¹⁵ צורת O.¹⁴ נוסף O.¹³

להראב"ע

והקרו' אלי יסאין לו חבר כי אם בפסח אחר וזוא אהרין תורי
 זהב': נקורות. כמו נקודים: במבבו. כמו ווליסבי ירשלים הבנין
 הענול היקר: נרד(י). ברשם ידמה לברכום: צרור המור. י"א כי
 המור הוא המרשק* [בערבי] ומלת אריתי יסחית ות הפירוש והוא
 מן ברשם יקר וטעם צרור [הטור] כמו צרור הכסף: איטבל הכוסף.
 בלשון קרה כאפור ובל* כאנפורא והוא כמו איטבלות* וי"א יהוא
 מין קרנפל והראשון קרוב: בברמי עין נדי. שם נקום [כארן ישר'
 שימצא בו איטבל הכפר]: עיניך יונים, (כיונים) כמו איט אוכלת
 [הוא]: רעננה. כמו* רטוב ורך*: רהיטינו. מלשון מיטנה רהיטי
 ביתו של אדם: ברוחים. אין לו דומה ובל המפרשים אמרו יהוא
 כמו ברושים רק לא יתחלפו זולתי [אותיות] אהו"י:

ב חבצלת. ורד: שושנת. גליו בלעז ויתכן שנקראת כן בעבור
 שהיא בעלת שש עלים⁷: כתפוח. שם האילן: ודגלו. מן דגלו:
 סמכוני. מהבנין הכבד: באישישות. היין: [רפדוני]. ישימו רפידתי*
 [סביבי] תפוחים ובלשון קוד (כמו) סערוני [או חוקתי]: בעבאות.
 כמו* איל ועבי ורבים זכרי* (כט') וכצבאים על ההרים [ולנקבות
 צבאות]: תעירו¹⁰. מן ויעירוני¹¹: מקפין. תרגום לנתר: כחלנו. קיר
 [מלשון תרגום]: מיטניח. מביט כמו ממבן יטבתו היטניח: מצין.
 רואה (מענינו) וי"א שהוא מן ציצת ראשי: החרכים. תרגום חלון
 [חרכה]: כי (הנה) הסתיו. תרגום חורף [סתוא]: חלף. נכרת כמו
 כליל יחלוף: הזמיר. [כמו זמיר ערצים וענינו במשמעון] זמירות
 העוף: התור. מן שתי¹² תורים: התאנה. שם האילן: חנטה¹³.

יטעל כאפרא וי"א P. * והיא P. ³ מוסק O. ² מתג P. ¹
 בעבור שהיא P. ⁷ רטובות O. ⁶ כמין P. ⁵ שהוא מן ברשם
 O. ¹⁰ מין O. continues ⁹ רפידות O. ⁸ בעלת עלן
 עשתה O. continues ¹⁰ שני O. ¹² ויעירוני O. ¹¹ תעוררו

פירוש שיר השירים

6

מין ויחנכו הרזפאים לשון חקון: פניה. הפרי שאינו מבוטל וכן
 בלשון קדר [פנן]: סטרה. כאיטר ייטל⁹ הפרח ויברלו הענפים ויראו
 הענבים יקרא סמדר: בתני. מן חוג הארץ [והוא הפוך או הם ב'
 שרשים ומעם] מקום גבוה והוא כמו שובני בחנוי (ה)סלע: המדרגה.
 בדמות סולם¹⁰ אבנים זו על זו כמו ונפלו המדרגות: ערב. *נעים
 ונח¹¹ רגנתי ערבה לי¹²: [נאחה. כמו תאחה לעינים:] אחוז. (לשון)
 צווי ובמטקלון¹³ יחדו בעדי¹⁴ ויש להם שלישי במקרא¹⁵ [והוא] אהבו
 את י¹⁶: מחבלים. משחיתים כמו וחבל את מעשה ידיך: שיפוח. רוח
 היום: הרי בתר. [הם] הרי (ה)נדוד והפרידה כמו ויבתר אותם:

ב בשוקים. [חוצה] תרגום¹⁷ וינס החוצה [וערק לשוקא]: הורתני.
 יולדתי כמו [על] ברכות הורי: כחמחות. [כמו עמודים] כמו
 תימורות ואולי נקרא(ו) בן בעבור [שהם דומות ל]גבהות אילני
 התמרים: אבקת. בשמים שחוקים כאבק¹⁸: רוכל. סוחר כמו המח
 רוכליך: אחוזי חרב. כמו לבוש הברים ולא אדע שלישי במקרא:
 אפריק. חופה ואין לו דומה: רפידתו. יצועתו¹⁹ כמו ירפד חרון עלי
 מיט: רצוף. י"א שהוא מן רצפת אבנים והנכון בעיני שהוא פעול²⁰
 מן ובירו רצפה:

ד שגלשו. י"א שנקרחו [מן] תרגום קרח (הוא) [גלוש והוא רחוק
 בענין] וי"א [ש]הלמ"ד נוסף והנכון בעיני שאין לו דומה²¹ ועניינו
 נשטטו וירדו: הקצובות. שיש להם קצב אחד: מתאימות. מולדות
 תאומים: ומרביך נאחה. [מ]לשון רבור: כפלה הרמון רקתך. *י"ט
 שהוא²² חצי רמון והנכון (בעיני) שהוא הצין הנופל טאילן²³ הרמון

O. ונח. MS. * סלע. O. * יפול. O. * כמו. O. *
 בערו. O. * מחוק מן וערבה לי"י כמו ועבר הלו או טוב ונחמד
 פועל. O. * יצועתו. O. * כאבקים. O. * כחרגומו. O. *
 מן אילן. O. * המפרשים אמרו כי הוא. O. * חבר. O. *

להראב"ע

כאשר יחל ל(ה)בקע כמו פולח ובוקע [בארין]: רקתך. ממעל לעין בקצות המצח: מבעד. [כמו] מבפנים כמו הבעד ערפל (י"טו"ט): צמתך. [י"א ש] הוא היטערי הוירד כמו גלי צמתך: לחלפיות. י"א לתלות הרבות כמו ולה שתי פיות [ו]הם ב' מלות ו"א כי התי"ו (ב)מקום אל"ף והוא מן מלפנו מבהמות ארץ ומדקדק[ים] אמר[ו] כי האל"ף {יחסר} * (ו)התי"ו נוסף כמו תלבושת והענין ללמד הולכי דרך מרוב נבהותו: שלטי הנבורים. כמו [הברו החצים] מלאו השלמים והם (ה)אשפות: עפרים. קמני האילים: חשור. [כמו] תראי כמו אשורט (ולא קרוב): לבבתיני. הסירות (את) לבבי כמו מסעף [פורה] יכרית⁶ הסעיף וכן ושרשך: באחד⁷ ענק. קשורים וחרחים כמו וענקים לגרטרותיך: גל. כמו גלות עליזת קרוב ממעין: שלחך. נטעך כמו בשלחה תריבנה או הסעיף המשלח לכל צד כמו חשלח קצירה (ער) ים [וכן שלוחותיה]: פרדס. מן: קנה. הוא קנה בשם: ואהלות. עצי בשם כמו באהלים נטע י"י: עורי צפון. רוח צפון:

ה אריתי. [כמו] לקטתי כמו * וארוח כל עוברי דרך: יערי. * י"א כמו ביערת¹⁰ חדבש ו"א שהוא קנה (ט)תרנו' ותשם בסוף [ביערת] (והענין קנה-סוקר): דופק. כמו מתרפקים על הדלת¹¹ ודופק חזר לרודי (ו)לא לקול כמו קול דודי הנח זה בא: * קוצותי. קצות¹² השער [והוא הפוך]: רסיסי. כמו רביבי(ם) וכמוהו לרום את חסלת: אמנפם. בלשון ח"ל לשון געול (גיאל ומינוף): מור עובה. [כמו עובר] לסוחר: המגעול. מן תעל הדלת: חמק. המחין מעט ועבר ונא * פעל עבר¹³

⁶ Both MSS. omit. ואחרים אמרו. O. השיעור. P.
⁷ Both MSS. באחת. יכרת. O. קמנים. P. השליטים. O.
 עץ מן יערת. O. * י"א כמו ביערת. MS. מן. O. מן. O.
 פועל עובר. P. קוצותי. קוצות. Both MSS. פועל עובר. P. הדרך. O.

❖ פירוש שיר השירים ❖

אחר [פעל] בלא ו"ו וכמהו כרע נפל שכב והוא כמו עד מתי
 תתחמקן: רידי. בלשון קדר מלהפה! [כמו צעף]: צח. זך בלובן
 כמו צחו מחלב: דגול. מעולה כמו הדגל: כחם פו. בלשון קדר דבר
 עטל וגכבד כמו הותם [וכן] נכתם עונך והקרוב שהוא היקר
 [ש] באבנים כי פו מרגלית וכמהו ישנא² הכתם הטוב: [קוצותיו. קצות
 שערו]: חלתלים. זה על (גב) זה כמו הר גבוה ותלול: על מלאח. [על
 סחכונת שלמה] בלא תוספת ומנעת³ כמו אבני מלואים: כערונת.
 חחיכת מקום בנן: מנדלות. מסגדל⁴ עו: גלילי⁵. אופנים: חרשיט.
 אבן יקרה בעץ שחרוח: מעיו עשית שן. * פיל כמו⁶ ברזל עשית: שיש.
 אבני שיט:

1 כתרצה. [שם] מדינה ובדברי אחאב תמצאנה⁷: איומה. [שיט אימה
 לכל רואיה ממנה] מן איום ונורא: כנרגלות. כמו [ה]מחנות שיט להן⁸
 דגלים: הרהיבוני. [חזקו ממני או] הסירו רהבי וממשלתי מן המחצבת
 רהב [ורהבם עמל ואן]: אגח. ידוע בלשון ח"ל: באבי. הפרי המבוכר¹⁰
 שיבא בתחלה כמו ואנביה ישניא: הנצו. כמו¹¹ עלתה נצה:

2 היטלמית. שהיא¹² ממדינת שלם [ו] היא ירושל' (כמו) ויהי בשלם
 סוכו: כמחולת (המחנים). מן תוף וחליל: חמוקי. הכף אשר¹³ על היד
 ו"א כי כמהו חמק (עבר) וענינו הלך: חלאים. עדי עטל מקובץ כמו
 וחלי בתם: אמן. חרט חכם ואן בלשון (הקדט) חבר לו: שרד. הוא
 הטבור [כמו רפאות תהי לשרד]: אגן. עטל כמו באגנות: הסהר.
 [תרעם] ירח [סיהרא] כמו¹⁴ הסהרונים [וכן בלשון ישמעאל]: המזג.

כמו נ. O. * ובלא גרען. O. * ישנה. O. * מלחפא. O. ¹
 בטט תבהיק בעשית שן כלי. O. * גלילי. O. * כמו מגדל. O. ²
 עשוי כישן הפיל שהוא לבן ונקרא עשית שן בעבור שהוא צח כמו שטנו
 המכובר. O. ¹⁰ להם. O. * תמצא. P. * עשיתו וכמו
 וכמהו. O. ¹⁴ שהיא. O. ¹³ שהוא. P. ¹² מן. O. ¹¹

❖ להראב"ע ❖

9

בלשון ה' ידוע [כמו מסכה יינה]: סונה¹. גם בלשונם סייני: אפק.
 החוטם: בכרמל. עין [צבע ואום' שהוא עין שני] ובדברי הימים
 * וכרמיל וברין²: דלת. בלשון קדר השער היוצא על³ הלחי [דלל]:
 ברהטים. כמו (ברהטים) בשקחות המים⁴: בסנסניו. הסעיפים העליונים
 שיש שם (ה) פרי ואין לו חבר: דובב. מרחש מלשן⁵ דבה: תשוקתו.
 כמו (ו) אליך תשוקתו:

ח תלמדני. התי"ץ חחר לאמי: מתרפקת. מתחברת וכן בלשן קדר
 [ואין לו דומה במקרא]: חבלתך. כמו (הנה) יחבל און והוא מן חבלי
 יולדה: רשפיה. כמו ולחומי רשף נחליה⁶: שלהבת. השי"ץ [ב] מקום
 אשר ונח הלמ"ד ואין כדרכו במקרא: טירת. כמו ארמון כמו⁷ {ו} את
 כל טירותם:

❖ הפעם השנית ❖

זה ספר נכבד מכל השירים * אשר חבר * שלמה וחלילה חלילה
 להיותו בדברי חשק כי אם על דרך משל כנבואת יחזקאל על [כנסת]
 ישראל והנה עתך עת דודים * שדים נכונ ואכסח ערוחד ותהי לי
 ובנלות בה אמר י"י אי זה ספר כריתות אמכם ולעתיד כמשוש חתן
 על בלה ישש עליך אלהיך ולולי היותו במעלה גדולה שנאמ' ברוח
 הקדש לא היה מטמא הידים (חה הפשט) [ובפעם השלישית אפרשנו
 ואמשלנו]:

א נערה חרן מן¹⁰ המדינה [בכרמים] ראתה רועה [עובר] וחשקה בו
 והתאוותה (בלבה) ואמרה מי יתן [ו] ישקני פעמים רבות וכאלו שמע
 אותה ואמרה לו¹¹ כן כי טובים דודיך [מיין] יותר (י) שמחו אהוביך

הצאן P.¹ מן O.² וכמהו O.³
 ובמהו O.⁴ כמו In O. before.⁵ לעיר O.⁶
 מצנה O.⁷ דודך P.⁸ שחבר.⁹ לה Both MSS.¹⁰

* פירוש שיר השירים *

מיין ובעבור ריח שמניך כי שמך בשמן שיוק שריחו נודף על כן
 עלמות אהבוך הנערות (אהבוך): וכל אחת * ואחת אומרת לו¹ משכני
 ואלו הביאני המלך חדריו יותר נגילה בך. אהבוך האחרון שב * גם²
 לעלמות: [וחזרה ואמרה לעלמות] שהן בנות ירושלם אם אני שחורה
 כנגרכן * כמו אהלי קדר שיכם השמש [חמיד על אהליהם]³ נאווה *
 אני יפת תאר כיריעות שלמה המלך ואל תחשבו עלי שזה השחרות
 נולדתי בו רק הוא מקרה ויסור וסבתו⁴ השמש שהכה בי בחורן כי בני
 אמי עשו * בי מריבה⁵ ושמתי נוטרה וקודם זה אפי' כרמי (שלי) לא
 נטרתי: חורה לדודה ואמרה לו הגידה לי אנה תרעה צאנך ואנה
 תרביצם ואני אישוב רועה ואפחד(ה) שאתערב עם * עודי חבריך
 הרועים: ענה [לה] אם לא חרעי [צאי] לך בעקבי הצאן ורעי נדיות
 קטנות כמו שאת קטנה למעלה ממשכנות חברי והוא מקומי: לסוסתי
 ברכבי פרעה שהוא עין או בחול דמיתך זה דבר הדור: נאוו. דמה
 [ה] צניף שיש בלחייה כמתג¹⁰ [המצוייר בדמות התורי] בלחי הסוסיא
 וקטוריה בחרמים בצואר¹¹ הסוסיא ויאותו לך חורי זהב: ענתה אע"פ
 שיש לי¹² ריח טוב כי גם המלך [כשהוא במסבן] היה מתאוו שיריח¹³
 נרדי יותר [ריח טוב] יש לך [שהוא צרור המור] והייתי מתאוו שילך
 בין שדי ואחבק הדומה לאשכול הכפר שהוא [ב] עץ נדי: ענה הנך יפה
 עיניך יונים¹⁴ כיזנה שהיא אותבת¹⁵ (בן) זונה ולא חניחנו: ענתה הנך יפה
 והיינו צריבך לערש רעננה ויהיו קורות בתינו ארזים שנשב בסתר (כי) אני
 עתה בחורן כמו חבצלת השרון: ענה אין את דומה לשושנת העמקים [שהיא
 קרובה לקחתה] רק את דומה בין הבנות כשרטנה בין החוחים: ענתה כאילן

ג"כ O. * שם P. * מהעלמות מתאוו ואומרת לך O. *
 וסבתי P. * נאווה O. * אהליכם MS. * כנגרכך P. *
 בצואר O. * למתג O. * על O. * מריבה עמי O. *
 מכרת O. * כיונים O. * להריח O. * לו P. *

להראב"ג

התפוח שהוא בן כנגד עצים¹ כן דודי² וחכירתי³ לו: הביאני אל בית
 היין ואשתכר⁴. עמו ואלו היה זה בנלוי כמו הדגל או הייתי אינני⁵
 לעלמות סמכוני באישינות היין רפדוני בתפוחים שאריתם ואוכלם⁶ על
 היין כמנהג החולה שיני לפניו אישינות מטיקה וחפיה ובסוף יהיה
 שמאל⁷ דודי תחת (ל)ראשי⁸ והייתי כשיבעת לעלמות ילא יעירוני מן
 היטנה [ער שיניע עת הפין האהבה]: ועני בעבאות כי הנשים דומות
 להן⁹ הלא תראה אלת¹⁰ אהבים ויעלת הן רמה לאילה¹¹ וליעלה וזה
 ענין השיבעתי אתכם בדומות לכם כאלו אמ' השיבעתי אתכם בכס:
 כאשר עכרו ימי הכרמים שבה אל ביתה וכאשר החלו האילנות¹² להציין
 אמרה קול דודי והוא דומה לעבני במרוצתו¹³ מציין מן החרבים אולי
 יראני: ענה דודי ואמר לי את כמו יונה במקום גבוה ובסתר הראיני
 את מראך השמיעיני את קולך: [ענתה היא ו] אמרה¹⁴ לנערותיה
 לכו¹⁵ אל כרם¹⁶ רשמרוהו מן השועלים כי דודי לי ואני לו הדומה¹⁷
 לעפר הרועה בישוענים ירחו נורף: ואתה דודי עד שיפוח רוח היום
 חה יהיה אחר נטות¹⁸ [ה]צללים שהוא חצי היום טוב אל מקומך:
 ב הדוד הלך לדרכו: והנה היא בחלום הלילה אמרה על משכבי בלילות
 רבים הייתי רואה שסבכתי בעיר¹⁹ לבקש (את) דודי ושאלתי לטומרים²⁰
 את שאהבה נפשי הראיתם אותו והייתי רואה שמצאתיו: [ו]בהקיץ
 הלכה לבקש [את] דודה וחמה ואמ' מי זאת עולה מן המדבר כתמרות
 עיני מקוטרת הנה מסתו [שלשלמה] חמה איך²¹ תלך לברה והנה
 שלמה המלך הוצרך לנבורים רבים שייטמרו חישוקתו מפחד חוטפים מן
 יחטפוה בלילה גם הוצרך לעשות אפריון וכל זה בעבור אחת מבנות

1. ואוכלת. O.
 2. מישתכר. O.
 3. לדודי. O.
 4. עצי היער. O.
 5. לאילת. P.
 6. אילות. P.
 7. להם. P.
 8. שמאלו. P.
 9. הוא דומה. P.
 10. לברם. O.
 11. ממוצתו. P.
 12. העיר. O.
 13. היאך. O.
 14. היטומרים. O.
 15. העיר. O.
 16. גום. O.
 17. הוא דומה. P.
 18. לברם. O.
 19. ממוצתו. P.
 20. העיר. O.
 21. היאך. O.

פירוש שיר השירים

ידוּתְלֵם וְהִבְרִיחַ לְעֵינֹתָ לוֹ גְדוּלָה רַעַם עֲטֹרַת מַלְכוּת בְּרֵאשִׁי כְּדִי יִשְׁיִיחַהּ
 ד נִכְבַּד בְּעֵינֵי חֲשׂוֹקָהּ וְאֵת רַעֲיָתִי יִפֶּה מִכַּנְתָּ: וְעָרַר הָעוֹיִם כִּשְׁיִיחַהּ¹ בְּהַר
 יִרְאֶה זֶה לְמַעַלְהָ מִזֶּה: שְׁנִיךָ. לִבְנוֹת כְּעָדָר הַרְחֵלֹת הַרְחֹצוֹת: וְיִטְכֹּלֶה.
 אֵץ שֵׁם שֵׁן² נִשְׁבַּרְתָּ וּבָאֵלוֹ הֵן תְּאוֹמֹת: כַּחוֹם הַשְּׁנִי. אֲדוּם וְדָק:
 וּבִנְגַד הַמַּנִּיִּם חֲלִי הַכַּתֵּם יִשָּׂהֵם הַקְטָוִרִים: שְׁנֵי שְׂדֵיךְ. יֵשׁ לְהֵן³ רֵיחַ
 מִיב [בִּשְׁנֵי עֵפְרַיִם יִשָּׂהֵם] רִוְעִים⁴ בִּישְׂרָשֵׁנִים: וּכְאִשֶּׁר אָמַרְתָּ⁵ אֵלַי עַד
 שִׁיפּוֹת הַיּוֹם עֲ"כ הַלְכַתִּי⁶ אֶל הַר הַמּוֹר לְרִיחַ הַטּוֹב (אֵלֶיךָ): וְסַח
 אוֹסִיף לְהַלֵּל אוֹתְךָ⁷ כִּי אַתְּ יִפֶּה כּוֹלָה⁸: תַּעֲתָה אֶתִּי בְּאֵי מַלְבַּנֵּת וְלִמַּח
 תִּשְׁוִרֵי אֵלַי מִמְּקוֹם גְּבוּהָ וְהַפְחַדְתִּינִי לְבֹא אֵלֶיךָ בָּאֵלוֹ שֵׁם טַעַן אֲרִיחַ:
 וְהִנֵּה אַתְּ חֲשׂוֹבָה כְּמוֹן נֶן נַעוֹל שֵׁלָא יוֹכַל אָדָם לְהַכְנִס אֵלָיו וּכְאֵלוֹ נִטְעַן
 פֶּרְדָּם רִמָּן עִם⁹ פְּרִי כָל¹⁰ מִנְדָּ מַעוֹרֵב עִם כָּל מִינֵי בִשְׁמִים וְהַעֲנִין
 שֶׁנִּתְחַבְּרוּ בְּךָ כָּל רֵיחַ עֵרֵב¹¹ וְטוֹב וְאֵת כַּמְעַן נָגִים בְּאֵר מִים חַיִּים
 שִׁיִּשְׁבוּ נַפְשׁ עֵיִיפָה: עֲנַתָּה הִיא וְאִם עוֹרֵי צַפֵּן יָבֹוא דוּדֵי וְהַעֲנִין שִׁלְךָ
 דוּדֵי לִנְנוּ¹² וּבַעֲבוּר שִׁתְּעוֹרֵר רוּחַ צַפֵּן וְדָרוּם וַיִּפְיחוּ נְנִי¹³ [וַיִּזְלוּ בִשְׁמִין]
 ה אִזּוּ יָבֹוא: וְהִנֵּה הַלֵּךְ וְהַשְׁתּוֹקֵקָה אֵלָיו אַחַר שְׂאֵמ' (לֶה) בְּאֶתִּי לִנְנִי
 וְאֲרִיחֵי מוֹרֵי וְהַאֲכַלְתִּי רַעֲיָתִי וְחַבְרֵי וְהַשְׁקִיתִים עַד שִׁיִּשְׁכְּרוּ: וְהִנֵּה הִיא
 רֵאתָה בַחֲלוֹם תְּמוֹנַת דוּדָה וְאִם אֲנִי יִשְׁנָה אַע"ס שְׂאֵנִי יִשְׁנָה לְבִי עַד
 וְרֵאִיתִי כְּאֵלוֹ בְּאֵ דוּדֵי: קוֹל דוּדֵי דוֹפֵק שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא טַל [בַּחֲרִין] וְהִנֵּה
 נִתְעַכֵּב¹⁴ מַעַט וְהִיִּשְׁבַּתִּי בְּלִבִּי פִּשְׁטַתִּי אֶת כַּתְנֵתִי וְנַפְשִׁי יֵצֵא בְּדַבְרִי
 אֵלַי¹⁵ [ו]הִנֵּה אֵלֶיךָ לְדַרְכֵי בַעֲבוּר שֶׁהַתְּעַכֵּבַת וּבַהֲקִין אִמְרָה הַשְּׁבַעֲתִי מִה
 חֲנִידוֹ לֹא הִגִּידוּ לֹא שֶׁחֹלַת אֶהְבֶּה אֲנִי: דְּמָה בַת הָעֵץ לְזֹנִים [יִשָּׂהֵם] עַל
 אִפְסֵי מִים וְהֵן לֹבֵן הָעֵינִים¹⁶: לַחֲיִיו. הַשְּׁעַר שִׁרְשׁ¹⁷ בִּשְׁנֵי קְצוֹתֶיהֶן כְּמוֹ

O. להם. O. שאן. O. בְּאִשֶּׁר יִהְיֶה. O. שִׁיחַהּ. P. שִׁיחַהּ.
 וְכֹלֵךְ יִפֶּה. O. אֵלֶיךָ לִי. O. אִמְרָה. P. כְּרוֹעִים; הַרְוֵעִים.
 נְנִים. P. אֵל נְנִי. O. רַע. O. O. transposes.
 שֶׁהֵן. O. הָעֵץ. O. אֹלָם. O. הַתְּעַכֵּב. O.

* להראב"ע *

מגדלות מרקחים: שושנים¹. במוב הריח: אצבעותיו גלילי זהב ודמת
 השער שעליהן לתרשיש²: במנו אורה בכנר לבן מעולף בספיר
 שהוא אדום וזו נזיריה מטלג צחו מחלב [אדמו עצם מפנינים
 ספיר גורתם] וזים ספירים כמו פנינים כי דבריו כפולים ולבנת הספיר
 (הוא) * מן לבנה³ ולא * מן לובן⁴ ומלח כמעטה ראייה ולא יתכן
 ו שתתאר מעיו כי איננו ערום: דודי ירד לנו. כמשמעו: ענה כאשר
 ראה (אותה) יפה את כגדגלות המתנות⁵ בעלות הדגלים והנה שערך
 בעדר העזים ושניך כרחלים (ו) כפלה הרמון רקתך והענין⁶ [הנה] אלה
 אותות שאת [היא] רעיית הראשונה ולא תתערבי באחרות⁷ [כי אחת
 את ואן דומה] כי הנה * המלך שלמה⁸ יש לו ששים מלכות אבל
 יונתי אחת היא ואפי' המלכות יאשרוה⁹ ויתמהו ויאמרו מי זאת
 הנשקפה כמו שחר: ואני ירדתי אל גנת אנח לראות אם הנצו
 הרמונים לתחבר¹⁰ שם: ענתח לא ידעתי אנח היית¹¹ באי זה גן לכך¹²
 נפשי שמחני במרכבות עם נדיב לבקשך והייתי שומעת אומרים לי כל
 דואי¹³ שובי שובי [השולמית] ועניתי להם מה תחוו בשולמית שיצאתם
 [כלכם] לראותה כמחולת¹⁴ המחנים [אשר תצאן] בשתי המערכות
 כבא¹⁵ המלך [וזה ענין המחנים]: ענה ואמר לה מה יפו פעמיך וקראח
 בת נדיב כמו שאמר¹⁶ [היא] מרכבות עמי נדיב: שרדך. חנה ובאבנמ
 אבן יקרה ענלה כירח¹⁶ שלא יחסר ועל זה הפירוש יהיה המזג בענין
 אחר: בטנך תראה כמו ערמת חטים שהיא¹⁷ עבה [מ]למטה [ודקה
 מלמעלה] וענין סוגה בשושנים המלבוש האדום [דתמר כי הערמת לא

מלובן O. * מלבנה O. * בתרשיש P. * שושנים O. *
 O. * באחרת O. * הוח P. continues * המונחות O. *
 ה.יית P. * שנתחבר O. * ישרוה O. *
 ב.בא P. * במחולת P. * אוחבי O. *
 O. * * O. * ומעם P. continues *
 * O. * והיא O. *
 * O. * * O. *
 * O. * * O. *
 * O. * * O. *

פירוש שיר השירים

חיתה נראית כי יושנים סביבה]: צוארך כמנדל השן. לבן: ואחר
 שדמה עיניה לברכות שהן רחבות דמה החוטם [למנדל] שהוא שוח
 בלי עוות: ככרמל. בעץ [כרמל]: כארנמן. שהוא רך במשורש: [מלך
 אסור ברהטים]. וכל מלך היה מתאוה להיחתו אסור וקשור בחבל
 שערך [זה הענין הזכירו שרי קדר החושקים כמו * מה יפית ומה נעמת
 אין בעולם תענוג לנפיש ולא דבר יפה ונעים כחשק: *] וי"א כי ענין
 ברהטים שדמה הזער [זה תחת זה בדמות הטים] ברהטים * וי"א כי
 מלך הוא הראש: ואחר שדמה אותה לתמר התאוה להיות עמה: בסנסניו.
 הם השרים: אמרה היא אני לרודי ועלי למלאת תשוקתו: ותתה לכה *
 ח דודי נצא השרה כי לא נוכל להתחבר במדינה ומי יתנך כאח לי עד
 שאביאך בפרהסיא אל בית אמי והיא תלמדני היאך אישך מיין
 הרקח: חורה [ו] אמרה עתה נשלמה תאותי בהיחתו שמאלו תחת לראשי
 חם יטנים: עוררה דודה ואמרה * לו מי זאת עולה מן המדבר
 שבקשה דודה [ראשון] כאשר עשיתי אני ועוררתך תחת התפוח
 שאנחנו לנים תחתיו להזכיר כי שמה חבלתך אמך והענין בעבור
 שתרחת תחת התפוח על בן ירמה ריחך לריחו: ותתה שימני [על
 לבבך] כחותם על ירך * ועל זרועך כחותם: איה דבר האחד מבני
 אמי שאמר אחות לנו קמנה * מה נעשה [לאחותינו] ביום שידובר בה
 להנשא אם שמה עצמה והיא חומה נבנה עליה מידת כסף והענין
 קשורים ואם [היא] דלת נצור עליה [לוח ארז] (ותהיה סערה: היא
 אמרה) הגה אני חומה ושרי כמנדלות (בענין) שרים נכוננו: אז הייתי
 בעיני אהבי¹⁰ כמוצאת שלום: (אמרה) כרם היה לשלמה [בבעל
 הסק אמרה להלל נפשה ורוב אהבתה בדודה והענין כי] הגה שלמה

* P. Perhaps out of place. * עולת. O. * שחם. O. *
 * O. * ימינך. O. * ראה. O. * ותאמר. O. * לך. P. * לרהטים.
 * O. * החרשד אותי. O. * שמה נטמה אך היחה עיר קמנה continues

❖ להראב"ע ❖

המלך נתן כרמו לנוטרים ויקח כפרי הכרם [ישהביאו לו הנוטרים] אלף
כסף ואני לא עשיתי בן רק כרמי (שלי) לפני אני אתענג כו' עמד
ולא ארצה ממון [לא קרן ולא ריוח] * וקח אתה * שלמה (סימי) פרי
כרמך וגם יקחו עוד נאחים הנוטרים: ענה ואמר לה את הורשבת
בגנים חברי הרועים כאו והם מקטיבים לקולך היטעניני ואמרי לי ברח
רודי עד שלא ירגישו שאני עמד בתוך הגן:

❖ הפעם השלישית (יהיה מפורש על נתיבות הכורש) ❖

י"ט אומרים כי בנות ירושלם הם אמות העולם כענין ונתתי אחת
לך) לבנות [ולא מבריתך] וי"א כי בנות ירושלם [הם בנות המלאכים
וירושלם היא בזבל והקרוב אלי שבנות ירושלם הם] בנות סנדט והאם
בנסת ישראל כאדם שמדבר עם מחשבותיו⁷ כענין⁸ יתברר לך מאי [זה]
ספר כריתות אמנם וכמוהו וי"טבה ירושלם עוד תחתיה בירושלם
ואומ' הודע את ירושלם והחל בהיותם במצרים בן החל שלמה סימי
א אברהם שהוא הראש: אמרה בנסת ישראל והחלה טאברהם ישמר
מצות השם והנשיקות היו שאמר וישמור משמרתו מצותי הקותי
ותורותי יותר * התענג בעבודת⁹ השם¹⁰ (ט) היין והראה טפעלות אלהיו
השיב נפשות * ליראת י"י: על בן עלמות אהבוך. [הוא] ואת הנסי
אשר עשו בחוק: משכני. שיצא מבית אביו [ונמטך אחר המקום]:
הביאני המלך חדריו. שגלה לו סודו והוליכו בארץ המקודשת¹¹ ובכל זה¹²
שטח ובכל מקום קרא בשם י"י: שחורה אני (ונאוה). אח"כ¹³ ירדתי

יקח אותה P. * עמו O. * ששכרו אותי O. continues¹
אמ' O. * חת הענין O. * מחשבותיו P. * אותם Both MSS.⁴
O. * נראה O. continues¹⁰ * התענג בעבוד דת O. * ישמע P.⁹
א"כ O. * זאת O. * המקדש O. * ליראה את השם¹²

פירוש שיר השירים

למצרים אע"פ¹ [ש] הייתי נאווה שדבקתי בשאר² המצות: שישפחני
 השמש. היא הנלות³ וסבתו⁴ בני אמי נחרו בי⁵ ישהו⁶ במצרי⁷ רבים⁸
 עובדי ע"ז וכן אמ' יחזקאל ואידע להם⁹ בארץ מצרים¹⁰ ואוס' להם
 איש גלולי עיניו [השליכו] וע' ויסרו¹¹ כי ואחר¹² חזרו בתשובה כמו
 ישמע אלהים את נאקתם וזהו הגדה לי עיקר מצותיך שיאתה רועה
 ולא אתערב עם המצרים: השיבה [ה] השכינה אם לא תרעי לכי בדרך
 אבותיך וירעו בניך הנולדים על דרך היטבטים: וכאשר חזרה בתשובה
 אמרה [ה] השכינה לכוסתי [ברכבי פרעה] דמיתוך כנסת ישראל ששמרת
 עול מצות ולא¹³ סרתה מהדרך¹⁴ על כן אתן [את] שכרך [ואייפך]
 וכסף חתך תציאי¹⁵ [עמך] ממצרים: אמרה כנסת ישראל זכור לי ברית
 אברהם שהלך שמעו¹⁶ בכל העולם כמו נרד והיה שם¹⁷ בצרור המור:
 שדי. הם התורות והמצות (שהיה) מלמד לאנשי דורו¹⁸ [עד שהודו כי
 אין כמו השם ית'] כאשר לא ימצא ברמות¹⁹ אישכל הכפר בעין נרי
 שהוא²⁰ מניד שבחו של שם²¹: ענתה השכינה עתה תתיפי בחרמים נביאים
 אשלחם אליך והם עיניך: אמר' כנסת ישראל הייתי²² רוצה (במישכון)
 ב לעבוד אותך²³ [ב] תחלה ואח"כ²⁴ אבנה לך בית אחים (רק) אני
 כשושנה בעמק (שכל ה) עובר ירמסנה והפחד²⁵ שיעשו בי המצריים²⁶
 כלה: ענתה השכינה אני אשיחך בשושנה בין החוחים שלא יוכל אדם
 לנעת אליה: אמרה כנסת ישראל הלא אתה אלי²⁷ ותדמה²⁸ בעין
 מצרים²⁹ כתפוח ומתי יניע הקן שאישב בצלך ותביאני אל ארץ זבת

1 וסבתו P. 2 מצרים O. continues 3 בקצת O. 4 ואע"פ O. 5 בתוך ארץ O.; במצרים P. 6 ובלל O. continues 7 תציאי O. 8 סרת כן הדרך O. 9 וא"כ O. 10 ויסרו P. 11 מצרים.
 12 בכרמי עין כמ' שם P. continues 13 השכינה O. 14 שמו O. 15 אני O. 16 לשם P. 17 שהיה O. 18 ברמות O. 19 O.
 20 O. 21 וא"כ O. 22 במדבר לישמך and continues אותו O. 23 O. 24 כן O. 25 אלהים P. 26 המצרים O. 27 והפחידני.

* להראב"ע *

חלב ודבש ורוב דגן ותירוש: ודנלו עלי. ואישמע דברך: (ו) זהו סמכוני
 באיטיות כענין ולכו שברו בלא כסף ובלא מחיר יין וחלב: בחפוחים.¹
 * נסים שתראה לי² ונפלאות יהיה³ שמעם בכל הארץ: (שאלו.)
 עולות הבקר והערב: אמרו הנביאים לכנסת ישראל היטבעתי [אתכם]
 בצבאות שהם מותרות⁴ לטחיטה שלא תתעוררו עד שיגיע הקין [כ] אשר
 העתיקו חז"ל שיצאו בני אפרים קודם הקין [וזהו ענין עד יתחמין]
 ונהרטו ועליהם נאמ' בדברי הימים ויתאבל עליהם אפרים אביהם:
 וכאשר הגיע הקין קול דודי: אחר כתלנו. [במקום ש] לא נוכל⁵
 לראות(ו): מיטגיה. מן חלוני הרקיע כענין ראה ראיתי [את עני עמי]:
 הסתיו[עבר]. קין אברהם: הנשים. ימי היטעבוד והטורח: הנצנים. מטה
 ואהרן: ועת הזמיר. שזמרו⁶ על הים: וקול התור. ישנכנס[ו] לארץ ישר':
 התאנה. לקחת סמנה בכורים: (ו) הנפנים. לנסוך היין: ונתי. ענתה
 השכינה אחר צאת ישראל ממצר' דמיתך בלכתך אחרי במדבר
 ליונה בסתר המדרגה שהם העננים: הראיני את כראיך. זהו ויאמינו
 בי': השמיעיני את קולך. אז ישיר משה: אחזו לנו שועלים. הם
 עובדי העגל: חזרתי בחשובה על יד הישרטנים הם הצדיקים: עד
 שיפוח היום על הרי בתר. שאמ' כי לא אעלה בקרבך ומשה יקח
 ב את האהל ונטה לו מחוץ למחנה: אמ' כנסת ישראל אז הייתי
 במחשך בלילה ובקשתי השכינה שתלך בקרבי: השומרים. הם משה
 ואהרן: חמן מועט היה פחות משנה עבר עד שעלתה השכינה
 בקרבי [ו]ירד(ה) במשכן ורצו להכנס לארץ ואמרו⁷ הגנו: אמ'
 להם [הנני] השבעתי אתכם: מי זאת עולה מן המדבר. כשנכנסה
 לארץ הלך שמעה בכל העולם וזהו הסוד והלבונה וכאלו היא⁸ במו

מותרין P. * שיהא P. * שתראה לי נסים O. * כתפוחים P. *
 היה O. * ויאמרו P. * הענבים P. * שתזמרו O. * אוכל O. *

: פירוש שיר השירים :

ממחו שלילטה שכל מיני בויים יש בה: * גבורים. הם רבנות
 שנכנסו לארץ כובן כ' שנה ומעלה [כאשר פקד אותם משה ואלעזר
 הבהן]: אפריון. זה [ה] בית שבנה שלמה ומרוב הכלים של כסף
 [ושל] זהב שישם במקדש² כאלו עמודיו³ ורפידתו כסף וזהב [ומצינו
 שטח הקירות כסף וזהב]: מרכבו ארנמן. דומה (לארנמן) בעין: חובו.⁴
 ד הכהנים והלויים: צאנה וראנה. זהו ויקהלו אל המלך שלמה: שבחה⁵
 השכינה בנסת⁶ ישר⁷ [ואמרה] הנך יפה רעיתי [הנך יפה]: עינד
 יונים. הם הנביאים: שערך. הם הנזירים * שהם מנדלים⁸ שער:
 שניך. אנשי מלחמה: שפתותיך. [הם] המיטורדים: רקתך⁹ כפלח
 הרמון. כהניך הוא פעמון ורמון: [צוארך]. שרי הצבא: שני שריך.
 [שתי תורות] תורה שבכת' ותורה שבעל פה [כי השדים מוציאים
 את החלב כענין לבו שברו ואכלו וע']¹⁰: דברי השכינה הם עד
 שיפוח היום [הענין] איב בהר המוריה כל זמן שלא ישתנה¹¹ היום
 והענין מעשה (כנסת) ישראל: כולך יפה [רעיתי]. שומרת מצותי: אתי
 מלבנות. הבאים לרגלים¹²: מראש שני. אפילו מעבר הירדן: ממעונות
 אריות. אפי' כשיבאו לחוג והם חרן לארץ [בארץ ערלים הנמשלים
 לאריות ולגמרים הכל יהיו באים] ולא יוכלו האומות למנוע אותם
 ולהזיקם: לבבתיני. עשית רצון לבי על יד¹³ אחד מהנביאים והוא
 אליהו שהחזיר ישראל בתשובה: באחד ענק. הוא שבט יהודה (שמלכי
 יהודה) היו * רוב מהם¹⁴ חסידים¹⁵: מה יפו דודיך. נלנל ושילה ונוב
 ונבען ובית המקדש: וריח שמניך. עבודת השם ומעשים טובים:

בבית המקדש. O. ² שייים גבורים הם שייים רבוא גבורים. O. ³

השיבה. O. ⁴ או הרבין מבחרין O. continues ⁴ עמודותיו. O. ⁵

לכנסת. O. ⁶ Not in O., in P. misplaced ⁷ שמנדלים. O. ⁸

O. ⁹ לשלטה רגלים. O. ¹⁰ גינתנה. O. ¹¹ שני שריך before

חכרים. O. ¹² P. transposes. ¹³ קי.

* להראב"ע *

19

נופת¹. מעמי תורה: וריח שלמותיך². [מלית] וציצית: גל נעול.
 [בנות ישראל] הצנתעות: (מ) שלחך עד³ כל ראשי בשמים י"ב מנן⁴
 כנגד [י"ב] שבטי ישר' והענין בנות כל השבטים: מעין גנים. טבילת
 המהרה: עורי צפון. כאשר התעוררה רוח הצפון ונשתנה היום תחת
 שיפיו בנ⁵ ויולו בשמיו היה הדבר הפוך והענין (שישראל) שנו
 מעטיהם אז באה השבינה לנ⁶ והענין עלתה למרום כדכתי' [אלכה]
 ואשובה אל מקומי: וענין ויאבל פרי מגדיו רמו למלאכת המשכן
 ה והענין יתענג בשבתו עמהם כחענוג האוכל פרי מגדיו: אמרה השבינה
 באתי לגני שבתי למקומי למעלה אחר שקבלתי נסוך היין ולחם הפנים
 והבכורים והיו ישראל שמחים ואוכלים שלמים והענין למה לי רוב
 זבחיכם יאמר י"י שבעתי עולות אלים [כענין כי לי כל חיתו יעד ואלו
 הוצרכתי יש לי הכל]: אני ישנה. אמרה כנסת ישראל אע"פ שגליתי
 לבבל לבי ער עלי ולא עבדתי ע"ז: קול דודי דופק. על יד הנביאים
 שיבנו הבית ויצאו מבבל: שראשי נמלא מל קוצותי רסיסי לילה.
 מדמעות [כנסת] ישראל [כענין] בכה תבכה בלילה: אמר' כנסת
 ישראל בעבור שנתאחרתי לבנות [הבית] ולא היו מעשי נאים הוכיחני
 על ידי חגי הנביא [זכריה בן ערווא]: מן החור. מחלון⁷ [של] רקיע:
 קמתי אני לפתוח לדודי וידי נטפו מור. והעני' שברו' היה טוב
 (ולא תוכו ע"כ) דודי⁸ חמק עבר אחר שהבטיחני⁹ שידור בקרבי
 על יד זכריה¹⁰ רשכנתי בתוכך: נפשי יצאה ברבח. כאשר אזכור¹¹
 בדבר עמי: מצאוני השומרים. מלכות יין הרטעה: נשאו את רדידי.
 שסנעו ישראל לשמור רוב המצות: השבעתי אתכם. כאמרת מי יגיד

נמות. O. ¹שמלותיך. P. ²עם. O. ³מעין. O. ⁴גניו. O. ⁵בנן. O. ⁶שהתאחרתי. O. ⁷מן חלקן. O. ⁸שבח. O. ⁹ודודי. O. ¹⁰שהבטיח בי. O. ¹¹זכריה. P. ¹²איחר. O. ¹³

❖ פירוש שיר השירים ❖

לשכינה מה שסבלתי על שמו: וכל מה שספר שלמה מתחלת¹ דודי
 צח ואדום עד זה דודי מעטה השכינה כי מחשבת לא תבילנה אף כי
 עץ תיטורנה לכן ספר מפעליה והם יודו עליה: צח. מעשיו (זכים
 ל) ישרים: ואדום. כאש אוכלה לרשעים [כענין מדוע אדום ללבושך]:
 דעל. אלף אלפים² ישמיטוניה: ראשו כחם פז. כסא כבודו: קוצותיו
 שחורות. ענן וערפל סביביו: עיניו³ [ז'] שרי מלאכיו בדברי⁴ זכריא על
 אבן אחת שבעה עינים ואמ' שבעה אלה (עיני י"י) המה⁵ משוטטים
 בכל הארץ: לחייו. [הם שני] שרי הפנים: שפחותיו. הם שלוחיו ערשי
 דברו המדברים עם נביאיו כמו נביראל (ו) לבוש הבדים: ידיו נלילי זהב.
 הם הגלגלים הם השמים: כתרשיש. הוככים: מעיו. אפודת⁶ הגלגל
 העליון והוא הקו (הרחב) האמצעי: ספירים. הם המזלות: שוקיו. [הוא]
 האש והאור: על אדני פז. היא הארץ כמו על מה אדניה הטבעו:
 מראהו בלבנון. מי שיכנס בלבנון יראה אילן יפה וחשוב שאין למעלה
 ממנו ולא ימצא כמהו עד שיראה * יותר נאה ממנו⁷ ויפלא בעיניו כן
 מעטה השכינה: בחור כארזים. שהן⁸ על (ה)מים שלא יבטלו⁹ מעשיו
 כענין¹⁰ חרשים לבקרים (רבה אמונתך): חכו. תורותיו ומצותיו הנחמדים
 מזהב [ומפו רב]: וכבר הזכרתי שבנות ירושלם [הם] מחשבות בני יי
 ישר: ירד לגנו. עלה לסרום להיות עם הצדיקים שהם משרתיו למעלה:
 אמרה [ה]שכינה אחר שחזרת בתשובה ובקשת אותי עתה חשובי
 * למלכותך כבראשונה¹¹ חה על זמן בני השמונאי שמאותן¹² הימים
 מלכו¹³ ישראל: עתה תהיי עוד יפה ויפחדו כמך אומות העולם לכן
 * יפסקו כמך נביאיך¹⁴ זהו [ענית] הסיבי עיניך לכן ישובו נזיריך ואנשי

O. בדברי O. ענינו O. אלפין O. מתחלה O.
 יכלו O. שהם O. אחרים יותר נאים O. אפרות P. הם.
 במלכות כמו בראשונה P.¹² כנסת O.¹¹ בענין O.¹⁰
 נביאיך יפסקו כמך O.¹⁵ למלכות P.¹⁴ שתאותן P.¹³

* להראב"ע *

21

מלחמתך: ששים המה מלכות. הם אלופים שהיו בשעיר: ושמי פילגשים. נח ובניו (ובן הם במכפר): ועלמות. בני ישמעאל: אחת היא. שלא נתערבה באומות העולם: מי זאת הנשקפה. היתה כנסת ישראל מיטובחת עד שנכנסה שנאת חנם ביניהם והו הענין [ש] אמרה כנס' ישר' לא ידעתי כאומרת לא הרגשתי עד שגרמתי לעצמי והו נפשי שמתני להיות עמי שהוא? נדיב מרכבות⁴ לאומות⁵ העולם הפך ואתה על במותימו תדרוך: והשכינה אמרה אל נח אנו ירדתי ו[ה]ענין שעליתי⁶ למרום עד שתפרח הגפן והענין⁷ עד שיעשו ישר' * הנמשלים לגפן⁸ מעשים [טובים ו]נאים וענין אנו [שהוא פרוץ נח] והענין שלא יראה נסיו בגלות ואל תתמה ש(י)אמ' ירדתי כי הנה מצאנו ירדתי על ההרים: אמרה השכינה אע"פ שמרדת⁹ ואתה בגלות חשובי עוד ויתמהו כל העולם ממך ויצאו לקראתך במחולות: ומה יפו פעמך. כשתלכי לארצך: חמוקי ירכיך. כמו שוק על ירך רגלים ופרשים: שרדך. סנהדרין¹⁰ גדולה הנמשלת לחצי גוה עגולה: אל יחסר המזג. זה התורה הנמשלת ליון: בטנך ערמת חטים. סנהדרין¹¹ קטנה: סונה בשושנים. רוב הצדיקים: שני שרדך. התורות: צוארך. ראשי¹² הצבא: עיניך. הנביאים שהיו בתחלה בחשבון עתה יהיו רבים: (אפק. הוא הכהן הגדול) כענין ישימו קטורה באפק: ראשך. [הוא המלך המשיח שהוא מבני דוד: ודלת ראשך.] משיח בן יוסף: מלך אסור. רמז שהוא משיח בן דוד אסור עד שיגיע הקץ כי ביום ש(נ)חרבה ירושלם נולד: מה יפית. או¹² במעשייך: זאת קומתך. [זש"ה ועמך כלם צדיקים] או ירבו [ה]צדיקים צדיק כתמר יפרח:

למלכי O. 4 במרכבות O. 5 שהיה O. 6 התערבה O. 7 הנמשלך לגן O. 8 והפירו' O. 9 שעלתה O. 10 אומות שרי O. 11 סנהדרין O. 12 שחזרת מרכבות O. 13 את O. 12

* פירוש שיר השירים *

ושירך. [הם] בעלי תורה שיתנו פרי [אמריה]: אמ' השכינה אז אבא
 בחבורת הצדיקים: והיו נא שרך. אז יקיימו כל המצוות: וריח אפק.
 אז ישרתני כהן גדול: וחכך. המשוררים: אני לדודי. אמרה כנסת
 ישראל בבוא הקין: לכה דודי נצא השרה¹. והענין ירושלם [כענין
 מצאנות בשדה יער: גלינה בכפרים. כענין פחות חשב ירושלם:]
 נשכימה לכרמים, וקודם זה תראה² שחזרו ישראל בתשובה: זה ענין
 [אם] פרח הגפן שם בירושלם אעבוד³ (את השם) בפרהסיא: הרודאים
 נתנו ריח. יתחברו מעשה כנסת ישראל הטובים עם מעשה אבות(יהם)
 ח הקדמונים: (מי יתנך כאח לי. אמ' כנסת ישראל למשיח⁴ מי יתנך
 כאח לי ואמנא אותך) ואדבק עמך: אנהגך אביאך אל בית אמי
 תלמדני. [בית אמי היא ירושלם וענין תלמדני] שתלמדני [ה]מצוות
 ואיטמח עמך כאשה * שיטתה יין⁵ עם בעלה: שמאלו. אז תשוב עולות
 הבקר והערב: היטבעתי אתכם. אמ' שלמח לכנסת ישראל השבעתי
 אתכם שלא תעוררו עד שיניע הקין שלא תסתכנו⁶ בנפשותיכם: מי זאת
 עולה. אז יאמרו אומות העולם על כנסת ישראל בשחעלה⁷ ממדבר
 העמים עם המשיח: והיא אומרת לו תחת התפוח עוררתך והטעם אני
 עוררתך בדבורי ותפלותי הולידוך⁸ כענין שנ' תפוחי זהב במשכיות כסף
 דבר דבור על אפניו: ואח'כ'⁹ תאמר כנסת ישראל לשכינה שימני
 כחותם על לבך והענין שלא תסור * מאחרי השכינה¹⁰ לעולם: מים
 רבים. אלו יתקבצו כל * אומות העולם¹¹ לא יוכלו להזיק לכנסת¹²
 ישראל: אחות לנו קטנה. כשיעלו ישראל אז יאמרו זה לזה אחות לנו
 קטנה והם ב' שבטים וחצי * שאלו גלו¹³ בתחלה שנ' בעת [הראשון]

כל זה אמר הנביא אני מקוה עד שנראנו לכה דודי P. continues¹

שיטתה O. לטטה MS. ואעבוד O. תראו P.

וא"כ Both MSS. הוליכוך O. בשחעלו O. חסכנו P.

שגלו O. לבני O. האומות O. O. transposes.

להראב"ע

הקל ארצה זבולקן [וארצה נפתלי וגו'] רשדים אין לה. ישנא אין לה¹
 חורות²: ביום שירזכר בה. שתעמוד בדיון: אם חוביה היא. אם ישמרה
 עצמה כמו חומה [ולא יצא מן הדת] נכנה לה כיהם [ושירות מלאות
 כסף] וגלך בשבילה: ואם דלת היא. עיר פרוצה אין [לה] חומה
 [שלא שמרה המוצות] נסגור עליה שלא תבא עלינו: או ענתה
 היא ואמרה אני חומה [ישמרת דתי הייתי] רשדי שהן התורות
 שמרו אותי או תהיה בעיני השכינה כמוצאת הן: כרם היה לשלמה.
 כענין כי כרם י"י צבאות * בית ישראל * והענין * כי שלמה * מלך על
 כל ישראל [וזה ענין בבעל המון יטבל המון היה יטלון: נתן את הכרם
 לנוטרים. הענין שהוא סבב שתחלק הטלכות ולא נתן לבני ירמיה כי
 אם ב' חלקים מי"ב והם יהודה ובנימין: איש יביא בפריו אלף כסף.
 זה ירבעם בן נבט שהיו לו * חלקים * כרמי שלי. (תאמר כנס' ישר'
 כרמי שלי) הענין יטבל השבטים יטובו להיות יחד³: האלף לך שלמה.
 [ענין] שלמה הוא (ה)מלך המשיח ונקרא כן⁴ בעבור היותו ממוטפתו
 [ו]כמהו ודוד עבדי נשיא להם לעולם והענין או יטובו * הי' שבטים⁵
 לך שלמה ישאתה מלך המשיח וגם⁶ יטובו המאהים שהיו לנוטרים
 [את פריו] שהטאיר שלמה לבניו: היושבת בניים [הברים מקשיבים]. אז
 תאמר [ה]שכינת לכנס'⁷ ישראל את⁸ היושבת במקדש בית עולמים
 הדומה לכסא הכבוד כענין כסא כבוד מרום מראשון [מקום מקדשנו]:
 חברים מקשיבים. הענין שהמלאכים מתאווים לשמוע שיריך⁹ החדשים
 כענין (שנ') שירו לי"י שיר חדש ועוד (כי) ביום ההוא ישר השיר הזה
 (לי"י): גם אני מתאוה לשמוע * הוד קולך¹⁰ וזה ענין השמיעני¹¹: ברח

¹ O. וגו'. ² O. ישם. ³ P. פירות. ⁴ O. להם. ⁵ O. חלקים; MS. has שבטים. ⁶ O. אהן. ⁷ O. אהן. ⁸ O. אהן. ⁹ O. אהן. ¹⁰ O. אהן. ¹¹ O. אהן. ¹² O. אהן. ¹³ O. אהן. ¹⁴ O. אהן. ¹⁵ O. אהן. ¹⁶ O. אהן.

דווי. אמרה כנסת ישראל אם תתאוה לטכוע שירי רד אלי [וברח]
 ממקום חבריך הם' המלאכים המשרתים [לפניך] ובא אל הרי הנשמים
 [הם] הרי ציון ששם צוח י"י את הברכה חיים עד העולם:

(נשלם פי' שיר השירים. עבח לעטח אורים:)

שם O. * MS. נשלמה; O. ends thus:

כשלשח פנים מזהירים:	סוים פי' שיר השירים
בען די שרית עמיה נהורא:	ביארו רב אכרם בנו עזרא
ככתם פו וספירים:	אמריו פנינים מזהירים
כתבצלרת השחונים:	שפתיו שושנים לשונו